

Belső vízözön fűhárfaival

Ladik Katalin új kötetéről

Ladik Katalinnak, aki már hosszabb ideje Magyarországon él, de nemrégiben nagyméretű retrospektív kiállítása volt Újvidéken, megkülönböztetve is tartja a kapcsolatot Újvidékkel, neve néha feltűnik itteni irodalmi vagy színházi rendezvények programjában, új verseskötete jelent meg *Belső vízözön* (P'art Könyvek, Tipp Cult Kft., Budapest, 2011) címen. Rövid verseket tartalmaz a könyv, gyorsan lapozható, de közben egy-egy szónál, egy-egy szókapcsolatnál megéri elidőzni, már csak azért is, mert Ladik Katalin a *Belső vízözön* verseiben a korábbi hosszú versekhez képest most a rövid formát részesítette előnyben, valamennyire a távol-keleti filozófiára és annak rejtélyes poézisére figyelve. *Zen versek* a kötet első ciklusának címe; most egészen lecsupaszította a verset, mindent elhagyott, ami korábbi verseit jellemezte, a meglepetést okozó leírásokat, a részleteiben is felmutatott képeket, a mondatszerkesztés erős zeneiségét, mindazt tehát, ami az újvidéki kiállítás előterében volt, a test sokféle keresztrefeszítettségét, a performance-ok és installációk történéseit, végső soron a sok irányba vezető képesség tobzódását, és mindezek helyett, vagy éppen mindezek tanulságaként, most az egyetlen szóba, szókapcsolatba, itt-ott még hangutánzó betűjelbe sűrítette be művészeti tapasztalatait, mindazt, amit költőként, a hangművészet művelőjeként, a testbeszéd alkotójaként, nem utolsósorban persze színészként a színpadon, művészeti történések részvevőjeként, a testét a beszéd helyett felhasználó művészként megtapasztalt, ami részint azt is jelenti, hogy végső soron eljutott az egyetlen gesztus, az egyetlen kifejezés, a maga teljességében egyetlen kép kifejezéséig, amely már nem ismeri a részleteket, hiszen mindent részletként lát, teljességet közlő részletként.

Itt van mindjárt a kötet természetéről talán legtöbbet mondó rövid, mindössze másfél soros *Bordák* című vers példája: „Szelektől kiszélesedő

fájdalom. / Fűhárfa.” Ennyi, és ha elidőzünk e négy szónál és két mondatnál, akkor ezekben megláthatjuk Ladik Katalin költészete új irányának legfontosabb tényezőit. A vers címével kell kezdeni. A *Bordák* azt jelzi, hogy Ladik Katalin költői gondolkodásában továbbra is kitüntetett helye van a testnek, a test részeinek. Sok mindent felidézhet a vers címe, felidézheti például azt a végsőig kiéhezett kreatúrát, akit Farkas Péter azonos című regényében ismertünk meg. A kreatúra ott teljesen kifosztva halad a végzete felé, és mozgását nem is olyan távolról a keselyű figyeli. A bordákra soványodott testet a szelek járnak át, a távoli tájakról érkező, hideg híreket hozó szelek, amelyek fájdalmat fakasztanak, mégpedig „kiszélesedő”, az egész létet átható fájdalmat. A bordák között érezhető ez az állandóan kiszélesedő fájdalom, a létezésben való kiméretlen vergődés élménye, a porba dobott test utolsó mozdulata, amit aztán a vers meglepetést okozó összetett szava, a „fűhárfa” zár le egyszerre nyitva a pokoli fájdalmat részint a természet, részint a zene irányába. A füvek szólalnak meg a hárfa hangján, és közvetítik a kiszélesedő fájdalom torz és mégis kemény hangjait. Ladik Katalin hangköltészetének tapasztalata csapódik le ebben az egyetlen összetett szóban, hiszen fájdalomtól sajgó torz hangjai Ladik Katalinnak a természet mozgását közvetítették a zene felé és fordítva, a zeneiséget a természet felé. Ha jól odafigyelünk a szél átjárta füvek hangjára, akkor valóban a zenét halljuk, hárfazenét, amely betölti az egész mindenséget, hiszen fájdalommal van telítve. Egyetlen rövid, mondom, másfél soros vers milyen messzire viheti el az elidőző olvasói figyelmet, másfelől pedig milyen meggyőzően bizonyítja, hogy Ladik Katalin újabb, a zen jegyében született versei valóban összefoglalják alkotójuk teljes művészi tapasztalatát. De itt van mindjárt a következő vers, az *Árnyék* címűnek a példája: „Elment balra, megállt és visszajött. / Láttad a halálodat?” A zen jegyében született igazi talány, benne a kérdés, amire csak az elmélyülés, a meditáció adhat, szavakban meg sem fogalmazható választ. Itt is a vers címe lehet a kezdő nézőpont, amelyről belátható a vers jelentése. Az árnyék ment el balra, az árnyék mindig mozgásban van, a léptek, a széláramlatok mozgatják; az árnyék elindul valamerre, megáll, majd visszafordul és beárnyékolja a létezését, amiből egyenesen következik a kérdés: „Láttad a halálodat?” Nincs válasz a kérdésre, legalábbis szó szerinti válasz nincs, a válasz azonban ott rejlik a mindig mozgásban levő árnyék képében. Nemcsak az élőlények árnyéka van állandó mozgásban, mozgásban vannak a holt tárgyak árnyai is, mert árnyékot csak a fény képezhet, a valahonnan előbukkanó fény, a természet vagy a művi világ fényforrásai. Ezekben csillanhat fel valamiféle reménysugár, ami azonban megsemmisül abban a pillanatban, amikor az árnyék megáll és visszafordul, hogy már a saját halál képét mutathassa fel.

Az árnyék ragyog fel a halálra emlékezés, a saját halál felismerése pillanatában. És ez szoros összefüggésben van a „fűhárfa” zenéjével, amit olyan jól lehetett kihallani Ladik Katalin hangköltészeti fellépéseiből. Itt van még egy vers ebből a sorozatból, *A lélek sötét éjszakája* című: „Büntelenül senki sem ébredhet fel / egy másik álomban.” Egyetlen mondat a két verssor, nem igazán ritmizálható és nincs benne semmi a szóképek titkaiból, egyszerű és közvetlen közlés, mint akármely másik mondat, és mégis erősen versszerű, mert azzá teszi egyfelől a belső feszültség, amit a kötet címe „belső vízőzönnek” mond, másfelől pedig az a közvetlen élettapasztalat, hogy az ember az álmaiban menthetetlenül magányos, hiszen csak a saját álmában, másokéban nem ébredhet fel. A versbeszéd feszültségének forrása ez a kettős jelentéssor, és ezáltal emelkedik ki a versmondat a közbeszéd mondatformái közül. Aztán még egy vers, *A kör bezárul* című: „Egyedül jött, egyedül távozik. / Mutatja az utat, / mely nem érkezés, nem távozás.” Az út szóba hozásával egészében a zen jegyében született vers. A létezés állandóan az úton levés állapotával határozható meg, az útban azonban minden bezárul, mint a körben, az érkezés és a távozás nem ellentéte egymásnak, mert minden érkezés egyben távozás, és minden távozás érkezés is. Nincs ebben semmi rejtélyes, ugyanakkor azonban a létezés igazi, soha fel nem oldható rejtélyét fogalmazza meg. Van az út a létezés előtt, ami „nem érkezés” és „nem távozás”. Látható egyszerűségében csak a létezés rejtélyének felvillantása. Így ragyognak fel Ladik Katalin zen-verseiben a létezés pillanatai, amelyek változatlanságukban állandóan változók.

A *Belső vízőzön* kötet második, *A kör behorpad* című ciklusának versei inkább emlékeztetnek Ladik Katalin korábbi verseire. Bennük a képzelet szárnyalása figyelhető meg, leginkább persze az ellentétes mozgásokat, az ellentétes jelentéseket, az ellentétes látványokat egybefogó és együtt felmutató szürrealista kép, amely oly jól volt látható és oly sok értelmezést váltott ki a korábbi kötetek olvasása nyomán. Ezekben állandósodva vannak jelen a tárgyak, a szekrény, a vödör, a lavór, a mindennapi élet kellékei, de bennük a hold rejtőzik, bennük a titkok maradnak meg, a létezés rejtélyei, ezzel együtt Ladik Katalin egész művészi útjának meghatározó témája és motívuma, a testi beteljesülés, a gyönyör, az erotika képei. Nem hiányoznak ezek a kötet első ciklusának verseiből sem, ám ott, lehamozottan a magra, szó szerint szólalnak meg, emitt viszont közvetettebben, áttételek nyomán, mintha a gyönyör képei egészében ellepnék a verstereket. Eközben előjönnek a tenger képei is, melyek közül különösen erős a *Hvari temető* című vers: „Az égen gyöngy izzad, / a tenger párnájába süllyed. / A ciprusokat denevérek suhintják. / Kuvik issza fel a tollak gyászt, / és mintha éneklő seb volna, / felnyílik homlokán harmadik szeme.”

Egészében a látvány verse a *Hvvari temető*. Az égen izzadó és a tengerbe süllyedő gyöngy a tengerparti fényes nap képe, a tikkasztó forróságé, amin mégis átüt az éjszaka képe, hiszen a ciprusok lombjait denevérek „suhintják”; nem rejtőznek el a fák lombjai között, csak érintik a lombokat, és a forró nyárnak talán nem lehet pontosabb képét adni a szinte láthatatlanul mozgó cipruslombok rezdülésénél, amire a „tollak gyásza”, majd az „énekítő seb” a sírás, az elsíratás látványa, és ebből bontakozik ki a mítoszt idéző harmadik szem a homlokon. Ladik Katalin költészetének minden fontos eleme felismerhető ebben a versben. Az erős vonzódás a képiség, a látvány felé, a test látványa is ugyanazt mondja, mint a tenger párnájába hullott gyöngy, az érzékletes szókapcsolatok, a hirtelen váltás benső és külső között, az érzés kimunkálása a tárgyiasság jeleivel, mindaz tehát, ami Ladik Katalin kései költészetét a korábbi versek világával köti egybe. Ez az összetartozás régi és új között jól figyelhető meg a *Belső vízözön* első és második ciklusának versei között. Itt van mindjárt a *Bordák* című verset idéző *Fűbárfá* című vers: „Ugyanaz az örök mormolás árad / megszakíthatatlanul, / egyetlen végtelen szó, remegő buborék, / membrán univerzum.” Úgyszintén a *Láttad a haláloedat?* című vers, amely nem válasz a korábban idézett *Árnyék* című vers kérdésére, mert maga sem lépi túl a kérdés keretét, megmarad magánál a kérdésnél, mert a halál megidézésére nincs a kérdésnél hatékonyabb nyelvi eszköz. Ezt bizonyítja az *Árnyékot* idéző *Element balra, megállt és visszajött* című vers a második ciklusból. A zenversekre a behorpadt kör versei válaszolnak Ladik Katalin kötetében, s ugyanezek a versek Ladik Katalin korábbi köteteinek verseire, valamint művészi tevékenységének egészére. Lásd az újvidéki retrospektív tárlat és az új kötet szoros összetartozását.